

فقه فناوری اطلاعات و ارتباطات

حریم خصوصی

حکم حریم خصوصی، بحث روایی

۹۲/۱۲/۱۲

بررسی ادله لفظی حرمت حریم خصوصی:
۷- نفی دیه از کسی که به منزل دیگری سرک می کشد یا جواز کور کردن او

۶- رَوَى حَمَّادُ بْنُ عِيسَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ص فِي بَعْضِ حُجْرَاتِهِ إِذَا أَطْلَعَ رَجُلًا فِي شِقِّ الْبَابِ وَ بِيَدِ رَسُولِ اللَّهِ ص مِذْرَاقًا فَقَالَ لَوْ كُنْتُ قَرِيبًا مِنْكَ لَفَقَأْتُ بِهِ عَيْنَكَ. (من لا يحضره الفقيه، ج ۴ ص ۱۰۱؛ قرب الاسناد، ص ۱۸)

در روایاتی از اهل سنت آمده که در یک مورد نام فردی که بر خانه رسول خدا مشرف شد الحکم بن ابی العاص بوده که پدر مروان بن حکم بوده و پیامبر هر دو را لعن کرده‌اند:

۹۹۶ وَ رَوَى الطَّبْرِيُّ فِي تَارِيخِهِ وَ الْوَاقِدِيُّ وَ عَامَّةُ رُوَاةِ الْحَدِيثِ أَنَّ الْحَكَمَ بْنَ أَبِي الْعَاصِ كَانَ سَبَبَ طَرْدِهِ وَ وُلْدِهِ مَرْوَانَ حِينَ طَرَدَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ص أَنَّ الْحَكَمَ أَطْلَعَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ص يَوْمًا فِي دَارِهِ مِنْ وَرَاءِ الْجِدَارِ وَ كَانَ مِنْ سَقْفٍ - فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ص بِقَوْسٍ لِيُزِمِيَهُ فَهَرَبَ

۹۹۷ وَ فِي رِوَايَةٍ أَنَّهُ قَالَ لِلنَّبِيِّ فِي قِسْمَةِ خَيْرِ اتَّقِ اللَّهَ يَا مُحَمَّدُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ص لَعَنَكَ اللَّهُ وَ لَعَنَ مَا فِي صُلْبِكَ أ تَأْمُرُنِي بِالتَّقْوَى وَ أَنَا جِئْتُ بِهِ مِنَ اللَّهِ لَعَنَكَ اللَّهُ اخْرُجْ فَلَا تُجَاوِزْنِي فَلَمْ يُرَيَا إِلَّا طَرِيدَيْنِ حَتَّى مَلَكَ عُثْمَانُ فَأَدْخَلَهُمَا (عمدة العيون)

بررسی ادله لفظی حرمت حریم خصوصی:
۷- نفی دیه از کسی که به منزل دیگری سرک می‌کشد یا جواز کور کردن او

۷- وَ رَوَى الْحَسَنُ بْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ: عَوْرَةُ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ حَرَامٌ وَ قَالَ مَنْ أَطْلَعَ عَلَى مُؤْمِنٍ فِي مَنْزِلِهِ فَعَيْنَاهُ مُبَاحَتَانِ لِلْمُؤْمِنِ فِي تِلْكَ الْحَالِ وَ مَنْ دَمَرَ عَلَى مُؤْمِنٍ فِي مَنْزِلِهِ بغيرِ إِذْنِهِ فَدَمُهُ مُبَاحٌ لِلْمُؤْمِنِ فِي تِلْكَ الْحَالِ وَ مَنْ جَحَدَ نَبِيًّا مُرْسَلًا نُبُوتَهُ وَ كَذَّبَهُ فَدَمُهُ مُبَاحٌ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ أَرَأَيْتَ مَنْ جَحَدَ الْإِمَامَ مِنْكُمْ مَا حَالُهُ فَقَالَ مَنْ جَحَدَ إِمَامًا بَرِيًّا مِنَ اللَّهِ وَ بَرِيًّا مِنْهُ وَ مِنْ دِينِهِ فَهُوَ كَافِرٌ مُرْتَدٌّ عَنِ الْإِسْلَامِ لِأَنَّ الْإِمَامَ مِنَ اللَّهِ وَ دِينَهُ دِينُ اللَّهِ وَ مَنْ بَرِيًّا مِنْ دِينِ اللَّهِ فَهُوَ كَافِرٌ وَ دَمُهُ مُبَاحٌ فِي تِلْكَ الْحَالِ إِلَّا أَنْ يَرْجِعَ وَ يَتُوبَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِمَّا قَالَ قَالَ وَ مَنْ فَتَكَ بِمُؤْمِنٍ يُرِيدُ مَالَهُ وَ نَفْسَهُ فَدَمُهُ مُبَاحٌ لِلْمُؤْمِنِ فِي تِلْكَ الْحَالِ. (من لا يحضره الفقيه، ج ۴ ص ۱۰۴ و الاختصاص، ص ۲۵۹)

دمر در اینجا به معنای ورود و دخول است در نسخه کتاب اختصاص شیخ مفید به جای دمر، دخل آمده است. فتک وقتی با با متعدی شود به معنای ناگهانی حمله‌ور شدن است. سند حدیث صحیح است: طریق شیخ صدوق به الحسن بن محبوب صحیح است. خود او فردی بسیار جلیل‌القدر و از ارکان شیعه محسوب شده است (الفهرست) و او (بنابر قولی) و محمد بن مسلم از اصحاب اجماعند. نام ابو ایوب ابراهیم بن عیسی و فردی ثقه و بلند مرتبه است. (النجاشی) دلالت حدیث: بحث از فقره اول حدیث قبلاً گذشت. فقره دوم دلالت بر جواز صدمه به چشمان مطلع دارد و این به معنای آنست که اصل فعل حرام است و گرنه نفی احترام از آن نمی‌شد.

بررسی ادله لفظی حرمت حریم خصوصی:
۷- نفی دیه از کسی که به منزل دیگری سرک می‌کشد یا جواز کور کردن او

۸- وَ مَنْ اطَّلَعَ فِي دَارِ قَوْمٍ رُجِمَ فَإِنْ تَنَحَّى فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ وَ إِنْ وَقَفَ فَعَلَيْهِ أَنْ يُرْجَمَ فَإِنْ أَعْمَاهُ أَوْ أَصَمَّهُ
فَلَا دِيَّةَ لَهُ (فقه المنسوب الى الامام الرضا عليه السلام، ص ۳۱۰)

در اسناد این کتاب به امام رضا علیه السلام بحث است و محققان این امر را ثابت نمی‌دانند و احتمالی این است که این کتاب به وسیله یکی از اصحاب ائمه علیهم السلام به رشته تحریر درآمده است. به هر حال این روایت فاقد سندی معتبر است. در عین حال این روایت نکته‌ای افزون بر روایات قبل دارد و تأیید می‌کند که جواز رجم به قصد صدمه به مطلع زمانی است که او بر ایستادن و نگاه کردن اصرار ورزد. این مفهوم موافق اجماع فقهاست.

بررسی ادله لفظی حرمت حریم خصوصی:
۷- نفی دیه از کسی که به منزل دیگری سرک می‌کشد یا جواز کور کردن او

صاحب وسائل اکثر این احادیث را در بابی جمع‌آوری کرده و در نام این باب آورده است:

۲۵ بَابُ أَنَّ مَنْ أَطْلَعَ إِلَى دَارٍ لِيَنْظُرَ عَوْرَةَ أَهْلِهَا فَلَهُمْ مَنَعُهُ فَإِنْ أَصَرَ فَلَهُمْ قَلْعُ عَيْنِهِ إِنْ خَفِيَ ذَلِكَ وَإِنْ لَمْ يَنْدَفِعْ بِدُونِ الْقَتْلِ جَازٍ (وسائل الشیعة، ج ۲۹، ص ۶۶)

این دلالت بر آن دارد که منع اولیه مقدم بر قلع عین و این مقدم بر قتل است و این سه عمل به نحو مترتب بر هم تجویز شده است. همچنین جواز قلع عین مبنی بر آن است که این کار مخفیانه باشد. ولی روشن نیست که اگر دفع لازم است و قبل از آن قلع عین جایز نیست چگونه می‌توان حالت مخفیانه بودن را برای جواز قلع عین فرض کرد مگر این که منظور مصنف اختفای اولیه قبل از منع باشد. به عبارت دیگر اگر نگاه کردن او قبل از منع اولیه مخفیانه باشد و بعد از منع اصرار کند و نرود آن گاه قلع عین او جایز است. این بحث در مباحث فقهی طرح خواهد شد

بررسی ادله لفظی حرمت حریم خصوصی:
۱-۱-۸- روایات دسته هشتم: حرمت هتک ستر

روایاتی که دلالت بر حرمت هتک ستر دیگران را دارد دلالت بر این دارد که نباید امور مخفی دیگران را آشکار ساخت چه برای خود و چه برای دیگران و این دلالت بر حرمت نقض حریم خصوصی به معنای آگاهی، مطالعه و نگاه و مشاهده دارد. کلینی یکی از این روایات را در «باب وصایای امیر المؤمنین علیه السلام هنگام جنگ» آورده است:

۱- فِي حَدِيثِ مَالِكِ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ: حَرَضَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ص النَّاسَ بِصِفِّينَ فَقَالَ ... وَ إِذَا وَصَلْتُمْ إِلَى رِجَالِ الْقَوْمِ فَلَا تَهْتِكُوا سِتْرًا وَ لَا تَدْخُلُوا دَارًا وَ لَا تَأْخُذُوا شَيْئًا مِنْ أَمْوَالِهِمْ إِلَّا مَا وَجَدْتُمْ فِي عَسْكَرِهِمْ وَ لَا تُهَيِّجُوا امْرَأَةً بِأَذَى وَ إِنْ شَتَمْتُمْ أَعْرَاضَكُمْ وَ سَبَبْتُمْ أَمْرَأَتَكُمْ وَ صَلَحَاءَكُمْ فَإِنَّهُنَّ ضِعَافُ الْقُوَى وَ الْأَنْفُسِ وَ الْعُقُولِ وَ قَدْ كُنَّا نُؤْمَرُ بِالْكَفِّ عَنْهُنَّ وَ هُنَّ مُشْرَكَاتٌ وَ إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيَتَنَاوَلُ الْمَرْأَةَ فَيُعَيِّرُ بِهَا وَ عَقِبُهُ مِنْ بَعْدِهِ... (الكافي، ج ۵، ص ۳۹)

بررسی ادله لفظی حرمت حریم خصوصی: ۱-۱-۸- روایات دسته هشتم: حرمت هتک ستر

۱- فِي حَدِيثِ مَالِكِ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ: حَرَّضَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ص النَّاسَ بِصِفِّينَ فَقَالَ ... وَ إِذَا وَصَلْتُمْ إِلَى رِجَالِ الْقَوْمِ فَلَا تَهْتِكُوا سِتْرًا وَ لَا تَدْخُلُوا دَارًا وَ لَا تَأْخُذُوا شَيْئًا مِنْ أَمْوَالِهِمْ إِلَّا مَا وَجَدْتُمْ فِي عَسْكَرِهِمْ وَ لَا تُهَيِّجُوا امْرَأَةً بِأَدَى وَ إِنْ شَتَمْتُمْ أَعْرَاضَكُمْ وَ سَبَبْتُمْ أَمْرَاءَكُمْ وَ صَلَحَاءَكُمْ فَإِنَّهُنَّ ضِعَافُ الْقَوَى وَ الْأَنْفُسِ وَ الْعُقُولِ وَ قَدْ كُنَّا نُوَمِّرُ بِالْكَفِّ عَنْهُنَّ وَ هُنَّ مُشْرِكَاتٌ وَ إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيَتَنَاوَلُ الْمَرْأَةَ فَيُعَيِّرُ بِهَا وَ عَقِبُهُ مِنْ بَعْدِهِ... (الكافي، ج ۵، ص ۳۹)

نصر بن مزاحم به طور مرسل از عبدالله بن جندب از پدرش از حضرت امیر علیه السلام مشابه این حدیث را با جزئیات بیشتری نقل کرده است که در آن عبارت مورد استشهاد عیناً آمده است. (وقعة صفین) در نسخه این کتاب و نیز در نسخه کافی که در الوافی و وسائل الشیعة آمده کلمه رحال به جای رجال آمده است.

ستر به معنای هر چیزی که موجب پوشش و پنهان شدن از دیگران است و هتک به معنای بر گرفتن حجاب از چیزی است طوری که آن را پاره کرده و زیر آن را آشکار کنند. (فروق اللغة، کتاب العین)

نهی از هتک ستر از دشمنان بر حرمت حریم خصوصی دیگران دلالت دارد. وقتی هتک ستر از محاربان ممنوع باشد هتک ستر از مسلمانان به طریق اولی حرام است. این حدیث دلالت بر حرمت حریم خصوصی دیگران است. این تعبیر دلالت بیشتری بر حرمت نشر اطلاعات دارد چون پاره کردن پوشش نوعی افشاست.

بررسی ادله لفظی حرمت حریم خصوصی: ۷- منابع روایی اهل سنت و کتب لغت

۲- وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع أَنَّهُ قَالَ: مَنْ سَتَرَ عَوْرَةَ مُؤْمِنٍ سَتَرَ اللَّهُ عِزَّ وَ جَلَّ عَوْرَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ مَنْ هَتَكَ سِتْرَ مُؤْمِنٍ هَتَكَ اللَّهُ سِتْرَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (کتاب المؤمن للحسین بن سعید الاهوازی، ص ۶۹)

از امام صادق علیه السلام که او گفت هر کس عورت مؤمنی را بپوشاند خداوند عز و جل عورتش را در روز قیامت بپوشاند و هر کس پوشش مؤمنی را بدرد خداوند در روز قیامت پوششش را بدرد.

این حدیث دلالت بر این دارد که هتک ستر مؤمنان موجب رسوایی روز قیامت است بعید نیست که از این تعبیر استنباط حرمت گردد.

البته کتاب المؤمن حسین بن سعید اهوازی کتاب معروفی نزد علمای رجال بوده است. ولی دلیل متقنی نیست که این کتاب همان باشد. تمام احادیث این کتب بدون اسناد است و بیش از نیمی از احادیث بدون واسطه از امام باقر و امام صادق علیهما السلام نقل شده است. از بین ۲۰۱ حدیث کتاب حاضر حدود ۲۴ حدیث آن در کتب اربعه آمده و از این تعداد هیچکدام از طریق حسین بن سعید نقل نشده است. با این که نام حسین بن سعید حدود ۵۸۶۶ بار در اسناد کتب اربعه مذکور است و قریب به اتفاق این احادیث همه مسند است که نشان می‌دهد حسین بن سعید مقید به ذکر طریق خود به معصوم بوده است.

بررسی ادله لفظی حرمت حریم خصوصی: ۷- منابع روایی اهل سنت و کتب لغت

۲- وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع أَنَّهُ قَالَ: مَنْ سَتَرَ عَوْرَةَ مُؤْمِنٍ سَتَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَوْرَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ مَنْ هَتَكَ سَتَرَ مُؤْمِنٍ هَتَكَ اللَّهُ سَتْرَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (کتاب المؤمن للحسین بن سعید الاهوازی، ص ۶۹)

علاوه بر آن در این کتاب حسین بن سعید از ۲۵ تن روایاتی را نقل می‌کند که در کتب اربعه از هیچکدام آنها روایت ندارد مثل اصبع بن نباتة، محمد بن مسلم، زراره، فضیل بن یسار، سماعة، مفضل بن عمر، زید شحام و دیگران.

مضافاً این که همین روایات با همین راوی از سلسله سندی در کتب اربعه نقل شده است که حسین بن سعید در طریق آن نیست و تقریباً مسلم است که این همان حدیث است. از این امارات به اطمینان حاصل می‌شود که این کتاب از آن حسین بن سعید نیست.

به ویژه آن که تا قرن هفتم تقریباً هیچ یک از احادیث این کتاب در منابع دیگر از حسین بن سعید نقل نشده است. عمده احادیث این کتاب از زمان علامه مجلسی و بعد از او و کمی نیز در بین مصنفان قرن ششم و هفتم آمده است و قبل از آن اثری از روایات این کتاب طوری که در سند آن حسین بن سعید باشد در بین محدثان اقدام نبوده است. این امر اسناد کتاب حاضر را به حسین بن سعید مشکوک می‌سازد.

به هر حال سند این حدیث صحیح نیست. چون حتی اگر کتاب از آن حسین بن سعید باشد او نمی‌تواند بدون واسطه از امام صادق علیه السلام حدیث نقل کند و سند حدیث مرسل است.

و الحمد لله رب العالمين

تعریف مختار

اینک به بررسی احکام این موارد می‌پردازیم:

برای این که حکم حریم خصوصی را در این موارد بیان کنیم باید حکم هشت مورد از تصرفات ذیل را در ادله فقهاتی بررسی کنیم:

• **لمس** بدن خود او یا افراد خانواده او یا دوستان و فامیلش

• **تماس** با بدن خود او یا افراد خانواده او یا دوستان و فامیلش

• **معیت** با دیگری یا حضور یا ورود در مکان دیگری یا معیت با افراد خانواده او یا دوستان و فامیلش

• **ورود** در مکان دیگری بدون حضور (دسترسی به اطلاعات دیگری در مکانی) یا افراد خانواده یا دوستان و فامیلش از جمله حضور در منزل او یا منزل دوستان یا فامیلش

• **نگاه و مشاهده** دیگری، نگاه به عکسهای خصوصی یا خانواده یا دوستان و فامیلش

• **آگاهی و مطالعه** دیگری یا آگاهی و مطالعه مکانهای حضور دیگری یا خانواده دیگری یا دوستان و فامیلش

• **نشر اطلاعات** دیگری، عکسهای خصوصی یا خانواده او یا دوستان و فامیلش

• **مداخله و فضولی** در رابطه ما با خانواده و دوستان و فامیل یا در کارهای او یا خانواده او یا دوستان و فامیلش